

ИМА, Г. III, 7-1. VI и VII (1884 и 1885)

Глави и лица:

какъ да се изучаватъ.

Темпераментитѣ.

Между човѣцитѣ съществуватъ голѣми различия, които произлизатъ отъ сложеннето и разнитѣ качества на организмѣтѣ имъ. Нѣкой дървета, както палмовото, са пористи, спонгероподобни и слаби, други, подобно на дѣба, са плътни, аки и силни. Има дребни кове, които прѣвзахождатъ въ работа нѣкои едри, и човѣци съ малкъ растъ да про являватъ по-голѣма физическа сила и издръжливостъ отколкото нѣкой съ голѣмъ растъ. Тѣзи различия и много други се дължатъ на особното качество на сѣко тѣлосложение. Такова особено свойство прониква тѣлото изцѣло и придава влиянието си на мозъка и нервитѣ, тъй както и на мускулитѣ, и посредствомъ материалнитѣ органа на ума, афектира умственитѣ изявиения. Това качество е тъй тѣсно свързано съ физическия организмъ на човѣка, че запознаването съ темпераментитѣ, които являватъ въ човѣчкото устройство, става най-вече важно при изучаването на ума, а особно на характера по външнитѣ му черти.

Думата „темпераментъ“ произлиза отъ латински коренъ и означава смѣшанне или нареждане на качества или части. Темпераментъ може да се опрѣдѣли като особно състояние на тѣлото, което произтича отъ относителната съразмѣрностъ на неговитѣ разни части и относителната енергия на разнитѣ му функции. Темпераментитѣ въ разнитѣ имъ форми са тъй многобройни, както и индивидуалнитѣ на човѣшката раса. Не се срѣщатъ нито двѣ лица, които да иматъ сѣщата физическа организация или темпераментъ. Обаче като ги слѣдимъ и изучаваме на назадъ

отъ начало намираме, че сички произлизатъ отъ безбройнитѣ съчетания и съединения само на нѣколко прости елемента.

Споредъ учението на Хипократа, „бащата на медицината“, установени са били четири главни темпераменти, които зависели, споредъ него, отъ четиритѣ първоначални

Фиг. 9. Сангвинически темпераментъ.

съставни части на тѣлото: кръвта, флегмата, желтата жлъчь и черната жлъчь. Споредъ прѣобладаващото влияние на кол и да е отъ тѣзи части, индивидуума се е опрѣдѣлялъ да принадлежи, на Сангвиническия темпераментъ, ако кръвта прѣобладавала; на флегматическия ако флегмата прѣвзобилвала; на холерическия, ако желтата жлъчь е била развита; на меланхолическия, ако черната жлъчь е имала надмощие.

Въ това подраздѣленне мозъка не е билъ взетъ прѣдъ видъ да упрѣ-

жива нѣкакво особено влияние, както днесъ неговата функция е приета да е най-важната въ животната управа. Вниманието на Д-ритъ Галъ и Спурзеумъ е било обърнато на този фактъ и тѣ почувствували потребността да сметатъ мозъка за особно темпераментално състояние.

Фиг. 10. Флегматически темпераментъ.

Распрѣдѣленето на Спурзеумъ. — Споредъ класификацията, приета отъ първитѣ учители на френологията, усвоени са четири темпераменти: Лимфатически, Сангвинически, Билиозен и Нервически, сѣкой отъ които е зависялъ отъ прѣобладаващото относително влияние на стомаха, бѣлитѣ или черни дробове и мозъка. Тѣзи темпераменти са очертани отъ външни признаци, достъпни за наблюдението.

Лимфатическия темпераментъ (фиг. 10) зависи отъ прѣобладаващото влияние на стомаха. Характеризира се отъ блѣдо бѣла кожа, възжелта коса, водни очи, закръглено и пълно тѣло, обло и пълно лице. Жизнената дѣятелностъ е медлена, плътта мека и властична, мускулитѣ отпуснати, тѣлосложеннето хлабаво и кръвообръщеннето бавно. Мозъчната дѣятелностъ е мудна и умственитѣ проявления медлени. Този темпераментъ

прѣдразполага хората къмъ бездѣйствие, лѣнностъ и общо безгрижие и затова не са твърдѣ достатъчни за бодеститѣ.

Сангвиническия темпераментъ (фиг. 9) зависи отъ прѣобладаващото влияние на дробоветѣ, сърдието и кръвоноснитѣ садове; той се отличава съ умѣрена пълнота на тѣлото и частитѣ; достатъчно набита плътъ, руса коса или кестелева, сини очи, ружентъ цвѣтъ, ружено и обло лице. Притежава голѣма дѣятелностъ на артериалната система и особено пристрастие за леки утѣжнения. Мозъка изобицо е много дѣятеленъ и умственитѣ изявиения са бързи и магнетически. Лица съ този темпераментъ са готови къмъ сичко. Тѣ приематъ сичко набързо и нѣматъ време да обсаждатъ дълбоко работитѣ.

Фиг. 11. Холерическия темпераментъ.

Билиозния темпераментъ (фиг. 11) има за основа черния дробъ и се отличава съ черна коса, черно-жълта или тъмна кожа, черни очи, срдѣна пълнота на тѣлото, но съ добри развити, аки и силни мускули и кости и силно опрѣдѣлени физиологически черти. Сичкитѣ тѣлесни функции се отличаватъ съ голѣма енергия и дѣятелностъ, които се простира и върху мозъка, отъ което лицето придобива строго

и патетното изражение. Лица отъ този темпераментъ са постоянни и прѣдприимчиви, безъ да се колебаятъ въ своитѣ намѣрениа, но тъй също са склонни и къмъ гнѣвъ и отмъстительность.

Нервическиа темпераментъ, (ф. 12) който произтича отъ прѣобладаващото влияние на нервитѣ и мозъка, се отличава съ тънка коса, тънка и блѣда кожа, малки мускули, деликатно тѣло, обемиста глава, добръ очертано лице. Въпечатлениата въ този темпераментъ са ярки и мускулната дѣятелность бърза. Цѣлата нервическа система включително мозъка е крайно дѣятелна и умственитѣ изявиения живи. Лица отъ този темпераментъ са склонни къмъ умственъ трудъ и занятиа, но ставатъ и много доказателни и мѣчно прѣнасятъ дребнитѣ работи въ живота.

Новото подраздѣление.

Класификацията на темпераментитѣ, употребявана отъ раннитѣ френологи, както и тази на свърѣмнитѣ ало и да е важна и цѣнна отъ физиологическо становище, не е основана всецѣло на здравословнитѣ състояния на тѣлосложението; дна отъ темпераментитѣ — лимфатическия и нервическия — могатъ да се считатъ като ненормални състояния на тѣлеснитѣ органи. Затова ние прѣдпочитаме една по послѣднѣя класификация, която почива върху по-добра физиологическа основа, а при това е по-проста, понятлива и достатъчна за ума.

Човѣшкото тѣло е съставено отъ три главни системи на органи, сѣка отъ които има една особна и отличителна обща функция въ общата управа на тѣлосложението, тѣ са: мотивната или двигателно-механическата система; Витивната или питателната система и умствена или нервическа система.

Мотивната или механическа система е съставена отъ костите, муску-

латитѣ и мускулитѣ и чрѣвъ съчетанието на тѣзи три разрада органи образува единъ видъ апарати отъ дотове, чрѣвъ които сичкиятъ механически движения на тѣлото се извършватъ. Прѣобладаването на тази система отъ органи въ кой и да е индивидуумъ произвожда това особно състояние въ организма, което ний наричаме мотивенъ темпераментъ.

Витивната или питателната система е тъй също съставена отъ три класа органи: лимфата, кръвоноснитѣ садове и жлезитѣ, които посредствомъ тѣхнитѣ функции на поглъщане, кръвообращение и отдѣлене са инструментитѣ за тѣлесното хранене и прѣчистване. Когато тази система отъ органи прѣодолява съ своето дѣйствие, образува едно физиологическо състояние или разположение на тѣлото, което въ новата класификация се нарича витивенъ темпераментъ.

Фиг. 12. Нервически темпераментъ.

Интелектуалната или умствено-нервическата система, която състави сърдцата на съединителната нишка между душата т. е. психическия принципъ и външния сѣтъ, и посред-

ствомъ които мисълта и чувствата се проявяватъ, е тъй също образувана отъ три разрада органи: — органиитѣ на чувствата, кожата и нерв-

ченъ отъ външни признаци въ физическата организация, и упражнява особено влияние при изявиенията на ума.

Фиг. 13. Д-ръ Иаковъ Диксонъ. Мотивенъ темпераментъ.

витѣ. Когато прѣобладаватъ тѣзи три вида органи въ тѣлото образуватъ оваа душевно състояние и разположение на тѣлото, което въ новата класификация се нарича интелектуаленъ темпераментъ.

И тъй ний имаме тогава подъ тази класификация три първоначални темпераменти, сѣкой отъ които е озна-

Характеристики на темпераментитѣ.

Мотивниятъ темпераментъ почива върху развитието на костената и мускулна система и се отличава съ високъ и отличителенъ ръстъ, клонящъ къмъ дълбообразность. Коститѣ са голѣми и повечето дълги отъ колкото широки; лицето е продълговато, стра-

нитѣ испъкнали, шията е повечето дълга, рамената широки, гърдитѣ умерени, членоветѣ дълги и добри свързани. Мускулитѣ са масивни, твърди и яки; цвѣта на кожата и очитѣ изобщо са черни и косата

приятна, които изискватъ голѣмо усилие на тѣлеснитѣ сили, тѣ са повечето наблюдатели, отколкото мислители и се отличаватъ съ голѣма твърдостъ, прѣдприимчивостъ, постоянство и себенадѣяностъ въ работата

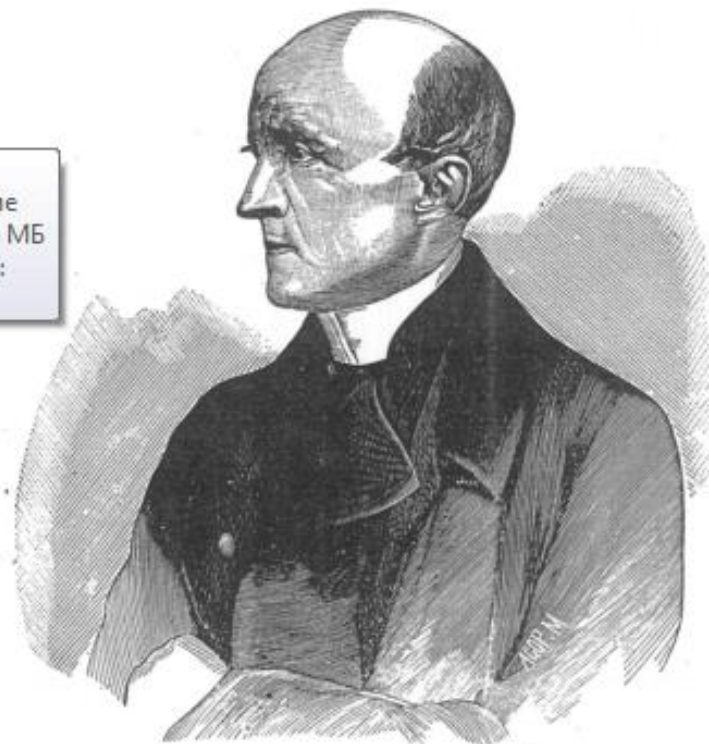
Фиг. 14. Норманъ Виклътъ. Витъвенъ темпераментъ.

тъмно-черна и вънакъ си дебела и гъста. Чертитѣ на лицето са строго опредѣлени, изражението е внушително. Този темпераментъ придава голѣма тѣлесна сила и енергия и обичъ за физически упражнения. Тѣзи, които владатъ този темпераментъ иматъ силенъ характеръ и са склонни да се задоволятъ за такива шѣ-

си. Тѣ не се лесно отклоняватъ на страни отъ вѣтътъ си и често прокарватъ своята цѣль съ крайно безразсѣдство както за своето добро, тъй и за доброто на другитѣ. Въ своитѣ амбиции и стремления тѣ често уличатъ и другитѣ подирѣ си. Тѣ обичатъ да са водители и господари въ светота въ който се движатъ. Този

темпераментъ е съ редки таланти — голѣми работи, голѣми заблуждения, голѣми погрѣшки и голѣми прѣдставени му принадлежатъ. Този темпераментъ е повечето естественъ на мъжетѣ отколкото на женитѣ. Той

гавитѣ на питателността и поглъщането и се отличава чрѣзъ дебелина и широчина на тѣлото отколкото чрѣзъ дължина. Шията и обложъ са негова характеръ. Рамената са широки, гърдитѣ пълни и обемисти;

Фиг. 15. Кардиналъ Маннингъ. Умствень темпераментъ.

е билъ темперамента на старитѣ римляни, той е и на днешнитѣ американци, само че въ тѣхъ е подъ влиянието на умствения темпераментъ. Наблюдателния умъ и способности въ този темпераментъ са добри развити.

Визиониятъ темпераментъ зависи отъ преобладаващото развитие на двъ-

корема добри развити; членоветѣ са пълни и конусообразни, рацѣтѣ и краката относително малки. Шията е яка и дебела, главата валчеста и лицето обло; очитѣ са сини, косата руса или кафява, цвѣтътъ руменъ и изражението на лицето е милостиво, приятно и често весело. Умствиятъ типъ отъ този темпераментъ

се отличаватъ съ постоянна дѣятелностъ, усърдие, нетърпение, интуитивизъмъ и чести колебания и двоумения. Тѣ притежаватъ повечето променчивостъ отколкото настойчивостъ, повечето бласакъ, отколкото дълбочина. Тѣ скоро се възбуждатъ отъ своитѣ чувства и страсти, но и скоро утихватъ, както и се възбуждатъ. Изобщо владѣятъ весело расположение. Този темпераментъ е повечето свойственъ на женитѣ отколкото на мъжетѣ и придава симетрия и облоостъ на чертитѣ и извѣстна привлекателностъ и приятностъ на лицето. Отъ Европейскитѣ народи, Англичанитѣ, Германцитѣ и Руситѣ притежаватъ въ доста голѣмъ размѣръ отъ този темпераментъ. Тѣзи, въ които този темпераментъ е добръ развитъ обичатъ твърди много яничитѣ храни, и ванилки, и веселото общество, и другари, и често страдатъ отъ прѣядание. Отъ този темпераментъ хора ги бива за придворници. Извѣстното развитие на този темпераментъ дава мѣсто на лимфатическия или флегматическия темпераментъ, който изобщо се срѣща повечето у англичанитѣ. Хора съ този темпераментъ обичатъ изобщо да прѣкарватъ тихо и спокойно и да иматъ съзнанието, че тѣ живѣятъ.

Менталния или умственъ темпераментъ зависи отъ прѣобладаващото влияние и развитие на мозъка и нервната система и се характеризира съ тѣлосложение относително слабо и деликатно; глава относително

голѣма, лице обло или крушеобразно, чело високо и блѣдо; свѣтли очи и изразително лице съ деликатно очертани черти. Косата е мека и коприноподобна, кожата прозрачна съ деликатно уствойство; гласътъ и гикавъ и пѣкавъ си съ високъ темперъ; изгледътъ на физиогномията е оживенъ и пѣкавъ съ умствено изражение. Лица отъ този темпераментъ притежаватъ прѣкрасни чувства, изцѣлъ вкусъ и голѣма любовъ за хубавото и прѣкрасното въ природата. Тѣхнитѣ мисли са изобилни, чувствата интензивни, умътъ е бодъръ и извѣстнѣно дѣтеленъ. Този е темперамента на велики поети и художници. Тѣзи, които го притежаватъ въ добра степенъ са склонни къмъ литературни и художествени завитки.

Тѣзи първоначални темпераменти, като се съчетаватъ въ разни размѣри образуватъ сичкитѣ видове, които съществуватъ. Единъ чисто мотивенъ или витивенъ или менталенъ темпераментъ не може да се намѣри въ своята първоначална чистота; въ съгласие съ своето прѣодоляване по необходимостъ става едно отклонение отъ симетрията на развитието. Най-доброто темпераментално състояние е това, въ което тритѣ тѣзи първоначални елементи са хармонически смѣсватъ. Въ това се добива съвършенството на физическото устройство на тѣлото и най-доброто състояние за хармонията на умственитѣ проявления.

И. К. Д-ръ.